

MARKO MARULIĆ I SLOVENCİ

Fedora Ferluga–Petronio

Interes što ga je Marko Marulić pobudio u slovenskom kulturnom i književnom podneblju mogao bi se — da tako kažemo — definirati marginalnim. Razlozi tome su višestruki, ali ponajviše proistječu iz činjenice što su se slovenska i hrvatska književnost razvijale neovisno geografski i kronološki. U Marulovo vrijeme, na prijelazu iz petnaestog u šesnaesto stoljeće, nije bilo kulturnih veza između Slovenaca i Hrvata. Naime, do njih nije ni moglo doći jer je prva slovenska knjiga, *Catechismus* Primoža Trubara, tiskana 1550. tj. pedeset godina nakon što je Marulić napisao svoju *Juditu* i trideset pošto je objavljena. Isto tako slovenskoj nacionalnoj književnosti ne prethodi produkcija na latinskome, što je pak izrazita odlika hrvatske književnosti u to doba. S druge strane Trubar, a ni ostali predstavnici reformacije u Slovenaca, unatoč tijesnim vezama s hrvatskim reformatorima, ne spominju u svojim djelima ni latinska niti hrvatska djela Marka Marulića Splitsanina.

Dvije književnosti, slovenska i hrvatska, napajaju se na potpuno različitim kulturnim izvorima: Primož Trubar iz svijeta njemačke reformacije, Marko Marulić iz dalmatinskog humanizma. Još dugo vremena će ove dvije književnosti i kulture slijediti odvojene linije. Naime, nakon jednog razdoblja plodne suradnje u okviru pokreta reformacije, bliži kulturni dodiri uspostaviti će se tek od prosvjetiteljstva naovamo.

Slovenska će kulturna javnost pokazati zanimanje za Marka Marulića te razmatrati njegov značaj za dalji razvoj hrvatske književnosti gotovo isključivo prigodom raznih obljetnica, kao što je ona pjesnikova rođenja ili onih koje se odnose na njegovu poemu *Judita*: 1901, 1950. Pregledavajući opću bibliografiju o Maruliću,¹ možemo se uvjeriti da se objavljuvanje većine napisa o Maruliću (kritička izdanja njegovih djela, monografske studije, informativni članci) podudara s navedenim godinama, ali i sa 1951. (450. godišnjicom nastanka *Judite*) i 1971. (450.

¹ Vidi *Bibliografija radova o Marku Maruliću*, (str. 211–280) uredila Nedeljka Paro, u knjizi M. Tomasović, *Marko Marulić*, Zagreb 1989.

godišnjicom tiskanja *Judite*). U povodu ovih obljetnica možemo na slovenskoj strani nabrojiti petnaestak članaka koji su s početka stoljeća izišli u dvojim najistaknutijim onodobnim časopisima: u Ljubljanskom *Zvonu* i *Domu in svetu*, zatim u dnevnim listovima i novinama kao *Slovenski narod*, *Slovenec*, *Slovenka*, dok ih 1950. nalazimo u dnevnicima *Slovenski poročevalec*, *Ljudska pravica* ili u časopisima kao *Nova obzorja*, *Mladinska revija*, *Tovariš*, *Naša žena*.

Anamarija Paljetak² pisala je o člancima što ih je objavio *Ljubljanski Zvon*. Njezina nam vrlo detaljna studija predstavlja informativne članke o Maruliću, te one koji najavljuju, odnosno izvještavaju o proslavi održanoj u Zagrebu 1901. na kojoj se slavila 400. godišnjica postojanja *Judite*. Najznačajniji je članak napisao dr. August Musić, profesor grčke filozofije na Sveučilištu u Zagrebu (*Štirstoletnica hrvaškega slovstva*, LZ XXI, 1901, 10, str. 740–745), kojim je predstavio slovenskoj publici književnu djelatnost oca hrvatske književnosti. Musićev članak je posebno zanimljiv u dijelu u kojem autor piše o Marulićevim *Parabolama*, izražava žaljenje što one nisu prevedene na slovenski, te potiče Slovence da ih prevedu, dodajući da bi ih u tom slučaju mogla objaviti *Družba Sv. Mohorja*, specijalizirana za katolički tisak.

Iste godine slijede dva napisa pjesnika Antona Aškerca (1856–1912) u rubrici *Splošni pregled*, u prvom (LZ XXI, 1901, 10, str. 792–793) najavljuje zagrebačke proslave u čast Marulića, dok u drugom (LZ XXI, 1901, 10, str. 867–868) donosi izvješće s njih. Paljetkovej ne promiče jezgrovitost ovih dvaju Aškerčevih članaka, kojemu zasigurno nisu nedostajali izvodi iz hrvatskoga tiska.

Naredne godine *Ljubljanski Zvon* objavljuje kratki osvrt prigodom najnovijeg izdanja *Judite* (Marko Marulić. *Judita, Epska pjesma u šest pjevanja. Uredio i protumačio Marcel Kušar. Uvodom popratio Petar Kasandrić*. Matica Hrvatska. Zagreb 1901, LZ XXII/1901, 8, str. 573). Autor članka je Rajko Perušek (1851–1917), profesor klasične filologije, koji se u ono vrijeme intenzivno bavio hrvatskom književnošću, te objavljivao svoje književne priloge u slovenskim i hrvatskim časopisima.

Izvešća što ih donosi *Ljubljanski Zvon* o proslavi rečene godišnjice mnogo su šturija od onih koje objavljuje suparnički časopis *Dom in svet*, katoličkog usmjerenja. Među člancima koje na ovu temu nalazimo na stranicama *Doma in sveta* najviše se ističe kakvoćom onaj povjesničara Ivana Steklase³ *Marko Marulić (1450–1521. V spomin štirstoletnice umetne hrvaške književnosti)* objavljen u dva nastavka (DS, 14/1901, 9, str. 543–549 i DS, 14/1901, 10, str. 603–612). Točnije, prilog je razdijeljen u četiri tematske cjeline (I *Marulićeva doba*, II *Marulićevo življenje*, III *Marulićeva latinska dela*, IV *Marulićeva hrvaška dela*) i nije potpuno izvorno djelo jer mjestimice preuzima, uz nužno citiranje, predgovor Ivana Kukuljevića Sakcinskog knjizi *Pjesme Marka Marulića*, prvoj u nizu knjiga *Stari pisci hrvatski* (JAZU, Zagreb 1869.). Ako zanemarimo ovu kratku opasku, možemo zaključiti da je ovdje Marulić dobro predstavljen u okviru jednoga šireg pregleda dalmatinske književnosti, književne produkcije na latinskom i problematike »začinjavaca«.

² Usp. A. Paljetak, *Ljubljanski zvon o Marku Maruliću*, u *Mogućnosti*, br. 11/12 (1988), str. 877–884.

³ Ivan Steklasa (1846–1921), podrijetlom Slovenac, bio je profesor povijesti i geografije na gimnazijama u Karlovcu, Slavonskoj Požezi i Zagrebu; suradnik najznačajnijih slovenskih časopisa na temu političkog i kulturnog života u Hrvatskoj (v. SBL = *Slovenski biografski leksikon s.v.*).

Glede same kronike proslave četiristote godišnjice hrvatske književnosti održane u Zagrebu 12. listopada 1901. godine autor članka je znatno iscrpniji od svoga kolege iz *Ljubljanskog Zvona*. Članak *Štirstoletnica hrvatske umetne književnosti* (DS, 14/1901, 12, str. 768–770) nije potpisan ali se može pretpostaviti da ga je napisao sam urednik časopisa *Dom in svet*, doktor Evgen Lampè (1874–1918), koji je prisustvovao zagrebačkim manifestacijama. Velik dio prikaza posvećen je uvodnom govoru dr. Ljubomira Đalskog, te referatima slovenskih sudionika: uz Lampèa, sudionici su bili pjesnik Anton Medved i pisac Fran Saleški Finžgar.

Sljedeće godine *Dom in svet* objavljuje u rubrici *Hrvaška književnost* recenziju Janka Barlèa⁴ na pretisak studije Milivoja Šrepela *O Maruliću* koja je prije toga bila tiskana u Radovima JAZU (br. 146).

Općenito govoreći, zamjetan je veći interes časopisa *Dom in svet*, u odnosu na *Ljubljanski Zvon*, spram ove važne obljetnice hrvatske kulture, posebice ako se uzme u obzir kakvoća članaka.

I slovenski su dnevni listovi kao što su *Slovenski narod* i *Slovenec*, prenijeli vijesti o tako značajnom datumu za hrvatsku književnost. *Slovenski narod* (34/1901, 261, 1–2) objavio je na svojim stranicama ne samo kroniku zagrebačkih proslava⁵, već je donio kratak prikaz najnovijeg izdanja *Judite* u rubrici *Knjige »Matice Hrvatske« za 1. 1901* (35/1092, 93, 1–2).⁶

Među člancima objavljenima u povodu četiristogodišnjice nastanka *Judite*, željeli bismo na kraju skrenuti pozornost na jedan neobičan članak tiskan u časopisu *Slovenka* (5/1901, 11, 301–302) pod naslovom *Štirstoletnica hrvatske umetne književnosti*. Na nepune dvije stranice opisuje se lik i djelo Marka Marulića, s naglaskom na navodno istinitom ali do sada nepotvrđenom događaju iz piščeve mladosti. Naime, potanko je opisana tragična smrt piščeva bliskog prijatelja Papalića, ubijenog za galantnog susreta s jednom prostitutkom. Sam je Marulić prisustvovao stravičnom prizoru i vidio kako bacaju prijatelj lev kroz prozor. Nemili događaj je, navodno, do te mjere utjecao na Marulića, da se on obratio asketskom životu i posvetio isključivo učenju. Opis se doima kao priča krojena po mjeri ženske publike kako bi razbuktala maštu ženskog čitateljstva kojem se obraćao časopis *Slovenka*, bez nakane da rasvijetli pjesničku i znanstvenu figuru Marulićevu.

Jedna druga grupa članaka o Maruliću objavljena je u slovenskim časopisima i novinama 1950. u povodu petstote godišnjice rođenja splitskog filozofa i pjesnika. Ti su članci, doduše, tiskani u manje značajnim časopisima nego su to bili *Ljubljanski Zvon* i *Dom in svet* na početku stoljeća. Uzrok tomu ne trebamo tražiti u nezainteresiranosti slovenske javnosti spram jedne tako značajne godišnjice hrvatske kulture, nego u činjenici da u prvom poratnom razdoblju još nisu bili pokrenuti važni znanstveni časopisi kao što su *Slavistična revija* i *Jezik in slovstvo*.

Dnevni list *Slovenski poročevalec* objavljuje tri članka vezano uz događaj, od kojih dva nose inicijale *Toneta Potokara* (T.P.), neobične figure koja je napisima, esejima i prijevodima umnogome pridonijela međusobnom boljem poznavanju

⁴ Janko Barlè (1869–1941), povjesničar, muzikolog i etnolog. Studirao je teologiju u Zagrebu, gdje je od 1913. sekretar Nadbiskupske kurije (v. ES = *Enciklopedija Slovenije* s.v.).

⁵ Članak nije potpisan.

⁶ Članak je potpisan kraticom *Jos. P. –r.*

slovenske i hrvatske književnosti. Radeći kao službenik na željeznicama, po naravi svog posla bio je prisiljen često putovati zemljom i boraviti u mnogim hrvatskim mjestima. Tako se mogao izbliza upoznati i baviti se objema kulturama i književnostima. Premda su njegovi napisi ponekad otkrivali amatera, u njima je dosegao dobru informativnu razinu.⁷ Potokarove (informativne) članke pod naslovom *Marko Marulić. Ob petstoletnici rojstva* (XI/1950, 17. VIII, br. 195) i *Zagrebska razstava Marulićevih del* (XI/1950, 4. X, br. 236) objavio je *Slovenski poročevalec*, koji u broju 251. od 21. listopada iste godine tiska i članak *Marulićeva proslava v Splitu* likovnog kritičara i prevoditelja Karela Dobide.⁸ Tone Potokar će se javiti potom na stranicama književnog časopisa *Nova obzorja* (3/1950, str. 505–507) člankom stanovitih znanstvenih pretenzija *O Marku Maruliću*, u kojem se oslanja između ostalog na esej Cvite Fiskovića *Prilog životopisu Marka Marulića Pečenića* (*Republika* 1950/4, str. 189–204).

Osim *Slovenskog poročevaleca*, još jedan slovenski dnevni list, *Ljudska pravica* (XI/1950, 20. VIII, br. 198) donosi kratku vijest o proslavi Marulićeve obljetnice u formi kratkog članka koji, međutim, nije potpisan.

Valja upozoriti i na članak Marte Gliha⁹ objavljen u *Mladinskoj reviji* (6. 1950/51, br. 2, str. 60–63) *Ob 500–letnici rojstva Marka Marulića 1450–1950*, koji nam na poučan i jezgrovit način predstavlja oca hrvatske književnosti.

U ovoj grupi članaka možemo izdvojiti dva napisa: onaj esejiste i prevoditelja Božidara Borka¹⁰ što ga je tiskao tjednik *Tovariš* (6/1950, 34, str. 60–63) pod naslovom *Marulić in dalmatinska renesansa*, u kojem autor osobito naglašava značaj i samosvojnost dalmatinske književnosti koju je tako dugo i s nepravdom Zapad zanemarivao negirajući joj izvornost, te navodi primjer onodobne talijanske kritike po kojoj se dalmatinska književnost pasivno formirala prema modelu humanističke i renesansne kulture.

Drugi je članak djelo Emila Štampara koji je upravo 1950. započeo svoju docenturu na katedri za srpskohrvatski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Ljubljani. Začudo, taj članak pod naslovom *Početki dubrovniško–dalmatinske književnosti* objavljuje ženska revija *Naša žena* (9/1950, 10, str. 168–171 i 184) koja se ni u kom slučaju ne bi mogla nazvati znanstvenom. Štampar je predstavio život i djelo Marka Marulića u kratkom ali iscrpnom pregledu dalmatinske književnosti. Osobitu pozornost posvećuje *Juditi*, točnije junakinji istoimene epske poeme, te se na dugo i široko zadržava na vanjskom opisu heroine, na njezinoj hrabrosti. Razlozi autorova ustrajanja na opisu glavne junakinje zasigurno su plod uputa samog uredništva časopisa koji se obraća ženskoj publici. U ostalim dijelovima Štamparov članak otkriva stručan pristup temi, premda je zamjetan određen negativni stav glede Marulićevih religiozno–filozofskih djela, osobito onih napisanih na latinskom, kao

⁷ Između 1930. i 1941. objavio je više od trista članaka iz područja jugoslavistike. Nastavio je djelovati kao publicista i prevoditelj i nakon rata (v. SBL).

⁸ Karel Dobida, dugogodišnji ravnatelj narodne galerije, a potom i Moderne galerije u Ljubljani (v. ES).

⁹ Marta Gliha–Vozlić (1929). Diplomirala slovenistiku i komparativnu književnost, dugo godina predavala slovenski na Klasičnoj gimnaziji u Ljubljani. Objavila više članaka s područja slovenske književnosti u raznim časopisima (v. kartoteka ES).

¹⁰ Božidar Borko (1896–1960), Slovenac po podrijetlu, gimnaziju pohađao u Varaždinu i Zagrebu. Posvetio se novinarstvu. Bio je važnim posrednikom između slavenske i romanske kulture (v. ES).

primjerice *De institutione bene beateque vivendi*, o kojem se ovako izražava: *Ta del njegovega ustvarjanja je danes mrtev*« (str. 169). Isto negativno mišljenje iskazuje u odnosu na Marulove hrvatske pjesme, za koje drži da su previše prožete kršćansko moralizatorskim duhom. Promatrajući u cjelini članak stječe se dojam da ga je Štampar napisao s određenom usiljenom pristranošću i antiklerikalnim stavom, što nas s obzirom na vrijeme u kojemu je prilog napisan ne treba čuditi. U svakom slučaju, Štampar se pozitivno izražava o *Davidijadi*, a u sav glas slavi poemu *Juditu*, citirajući najdojmljivije stihove.

To bi bilo sve što se tiče pregleda informativnih članaka objavljenih prigodom raznih obljetnica vezanih za Marulovo ime i njegovu *Juditu*.

Ne susrećemo, osim iznimno jedanput, prijevode Marulićevih djela na slovenski. Pronašli smo samo jedan prijevod, i to prvih 28 stihova djela *Carmen de doctrina domini nostri Jesu Christi pendentis in cruce* u molitveniku *Bogoslužno branje 3*, Ljubljana 1977, na dan Blažene Ozane Kotorske 27. travnja. Riječ je o dobrom prijevodu u prozi (nepoznatog autora) u toliko što je prijevod plod ekipnog rada. Prema kazivanju *Marjana Smolika*, profesora bogoslužja na Teološkom fakultetu u Ljubljani, to nije prijevod s latinskog originala nego odlomka iz jednog hrvatskog brevijara.

Na žalost ne postoje ogledi ni monografije o Maruliću iz pera slovenskih kroatista, ni književna djela (pjesme, drame, romani) na slovenskom koja bi se nadahnula Marulićevim životom.

Nakon naše ustrajne potrage za Marulićevim tragovima u slovenskoj kulturi možemo još samo upozoriti na četiri stara izdanja Marulovih djela koja se čuvaju u Narodnoj in univerzitetnoj knjižnici u Ljubljani. Navodimo ih redom:

- 1) Bazelsko izdanje traktata *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum* iz 1513. (Br. sign. 12353).
- 2) Antverpensko izdanje istog djela iz 1593. (Br. sign. 15178).
- 3) *Bene vivendi* u prijevodu Remigia Fiorentina na talijanski, izdanom u Veneciji 1580. (Br. sign. 13811).
- 4) Isto djelo u njemačkom prijevodu, tiskanom u Dilingenu 1614 (Br. sign. 21641).

Tako blijed odjek Marulićevog djela u Slovenaca može se pripisati raznim uzrocima; u prvom redu različitim izvorima i odvojenim putovima koje su slijedile hrvatska i slovenska književnost. Dok je za Hrvate Marulić začetnik njihove književnosti, za Slovence je on vrlo učeni književnik iz kruga starodalmatinske humanističke književnosti, potpuno strane svijetu slovenske književnosti. To je glavni razlog što se zanimanje Slovenaca za Marulića budi gotovo isključivo prilikom proslava u piščevu čast, kao izraz dužnog poštovanja spram oca književnosti jednoga bliskog i prijateljskog naroda.